

HERÀLDICA DELS ECLESIÀSTICS QUE OCUPAREN EL CÀRREC DE VIRREI O LLOCTINENT GENERAL DE CATALUNYA DURANT L'ÈPOCA DELS HABSBURG

Ignasi CASANOVAS-PERMANYER

RESUM

A l'època dels Habsburg o Casa d'Àustria, la màxima autoritat d'Espanya a Catalunya estava representada pel Virrei o Lloctinent General. El seu càrrec era temporal, si bé podien ésser prorrogats en el seu destí. El jurament del càrrec solia tenir lloc a Barcelona, on es juraven els Usatges de Barcelona i les Constitucions de Catalunya. En tots els àmbits de govern, el Virrei tenia la màxima autoritat i sempre entrà en conflicte amb la Generalitat, representada per la Diputació del General, i amb l'Ajuntament de Barcelona, representat pel Consell de Cent. Durant els segles XVI i XVII, els monarques designaren com a Virrei a quinze persones eclesiàstiques. Com a mostra de la seva autoritat i procedència, tots aquests Virreis adoptaren en el seu càrrec escuts heràldics, ja d'origen reial per raó de la família de la qual procedien, ja també d'origen eclesiàstic per raó del càrrec que ostentaven a l'Església.

Paraules Clau: Virrei, Lloctinent General, Principat de Catalunya, heràldica eclesiàstica

ABSTRACT

During the period of the Habsburg or House of Austria, the highest authority of Spain in Catalonia was represented by the Viceroy or General Lieutenant. It was a temporary position, although it could be extended to longer periods. The oath of the position used to take place in Barcelona, where the oaths of the Usages of Barcelona and Constitutions of Catalonia were also made. The Viceroy was the maximum authority in all government aspects and, obviously,

it created constant conflicts with the Generality, represented by the General Deputation, and the Barcelona City Council, represented by the Council of the Hundred. During the 16th and 17th centuries, the ruling kings designated fourteen ecclesiastical authorities as Viceroy. In a sign of authority and lineage, all these Viceroy adopted a coat of arms, either from their original noble family or from the ecclesiastic position they already had.

Keywords: Viceroy: General Lieutenant, Principality of Catalonia, ecclesiastical heraldry

VIRREI O LLOCTINENT GENERAL DEL PRINCIPAT DE CATALUNYA

La figura del lloctinent general o virrei, la persona “en lloc del rei”, del Principat en altres èpoques, va ésser una institució cabdal a Catalunya durant quasi tota l’edat moderna, segles XVI i XVII. Va tenir durant l’època dels Habsburg o Casa d’Àustria una gran influència en les relacions polítiques i per tant també judicials, administratives i de defensa entre les institucions catalanes i la corona, ja que era el representant del rei al Principat de Catalunya en haver-se aquell absentat de fet per raons geopolítiques de les terres que formaven la Corona d’Aragó. Era l’*alter nos* del rei —i així representava la seva persona— que li delegava nombroses facultats, les quals en el seu exercici es consideraven com fetes pel mateix rei. Era la més important magistratura del Principat, per sobre de totes les altres autoritats, reials i del Principat i també de les eclesiàstiques en certa manera. En definitiva, actuava “en lloc del rei”. Es tractava si més no d’un càrrec però no d’un ofici que formés part de l’organització política del Principat.

El càrrec de lloctinent era temporal, llevat d’algun cas, i era designat per a un període de cinc anys, si bé més tard s’imposà el termini de tres anys, de tal manera que, si es prorrogava en el càrrec, es considerava com un nou nomenament. Algunes vegades varen ésser designats amb caràcter interí, com es veu clarament en alguns nomenaments a favor d’eclesiàstics. Normalment el virrei residia a Barcelona però no hi havia obstacle legal perquè pogués establir-se en altre lloc del

Principat. El jurament del càrrec podia ésser en qualsevol població de certa importància a Catalunya, si bé normalment es prestava a la ciutat de Barcelona, on jurava els Usatges de Barcelona, les Constitucions de Catalunya, els capítols i actes de Corts, les llibertats i privilegis i es feia especial menció a la constitució “Poc valdria”, anomenada “de l’Observança”, que era la clau de volta de l’ordre jurídic del Principat.

En les seves actuacions com a virrei, la persona designada gaudia de l’ajut de dos importants organismes: la Cancelleria de Catalunya i el Reial Consell. El primer, la Cancelleria de Catalunya, constituïa el principal instrument jurídic per a l’exercici de l’autoritat virregnal, sobretot en l’ordre judicial com a administrador de la justícia, considerada una regalia del monarca i referendat-los el virrei com a emanats del rei. El segon organisme, el Reial Consell, tenia atribuïdes les funcions d’òrgan consultiu en afers de govern i de gràcia, entenia també en les causes de caràcter criminal i era escoltat pel virrei en totes les seves decisions.

Pel que fa al poder legislatiu, partint de la separació de poders de Montesquieu, l’actuació i facultats del virrei eren mínimes, ja que eren el rei i les Corts els qui aprovaven les lleis del Principat. D’altra banda, la facultat de dictar pragmàtiques va restar sempre en mans de la Corona. En tot cas de manera residual podia atorgar determinats privilegis pel que fa a l’administració i finances municipals.

Tenia més importància l’activitat del virrei en l’àmbit del poder executiu o de govern de la nació. D’aquesta manera intervenia fonamentalment en l’exercici de la facultat reglamentària per fer efectives les lleis i les ordres del rei i de les Corts. Tenia la facultat de fer crides, en especial en cas de guerra, i a ell li pertanyia la facultat de proveir els càrrecs el nomenament dels quals no estigués reservat al rei.

En l’àmbit executiu de la defensa i de l’ordre públic les seves atribucions tampoc foren gaire importants. D’una banda, li corresponia la jurisdicció sobre les fortaleses que defensaven les fronteres i les costes de Catalunya amb els nombrosos problemes derivats dels allotjaments de les tropes castellanques que defensaven el Rosselló i la Cerdanya. També seguint el concepte de les assemblees de pau i treva, li corresponia la facultat en temps de guerra exterior de fer crides per fer

treves, la seguretat i salvaguarda. Pel que fa a l'ordre públic, corresponia al virrei organitzar el sometent, que era la convocatòria que es feia als homes hàbils de recórrer a les armes per reprimir actuacions delictives en general, i també gaudia de la facultat de convocar el sacramental com a associació o concòrdia entre els habitants d'un mateix poble o pobles veïns per qüestions punibles concretes. Convé tenir en compte que pel que fa a l'administració financera del Principat, ja sigui del propi patrimoni de la casa reial o de la regalia o patrimoni públic o fisc reial, era una característica específica la seva autonomia respecte dels àmbits polític i judicial, i ja sigui l'Oficina del Mestre Racional, ofici hereditari en mans dels marquesos d'Aitona, o la Batllia General de Catalunya, el lloctinent general no tenia intervenció en aquests dos organismes.

Hem de fer una precisió en ordre a la defensa del país, ja que el rei Pere III/IV amb motiu de la recuperació del Rosselló i la Cerdanya, estableix la figura del capità general, figura que si bé en principi estava separada del càrrec de lloctinent general, ben aviat els dos càrrecs es van concentrar en una sola persona, si més no des del regnat de Ferran II el Catòlic. Això comportava un extraordinari avantatge per a la Corona, atès que aquesta figura no estava sotmesa tan fortament a les constitucions i drets del Principat com ho estava el virrei. En definitiva, l'aplicació de l'usatge "*princeps namque*" per aixecar el poble en armes per defensar el Principat era una facultat que quedava molt diluïda pel que fa a la capitania general, ja que pertanyia en exclusiva al rei o al virrei. En virtut d'aquest càrrec que ostentava ensems, el virrei podia dictar ordres directes a l'exèrcit sense necessitat de demanar les autoritzacions dels òrgans de govern català.

Des del punt de vista del tercer poder, és a dir, el judicial, o sigui de l'administració de la justícia, hem de tenir en compte que aquesta era una potestat o regalia del rei. És a partir de l'època del rei Pere III/IV el Cerimoniós que apareix separada i diferenciada l'activitat de la justícia de la cancelleria i del Consell Reial mitjançant la figura d'una Reial Audiència com a tribunal suprem comú als diversos regnes de la Corona. L'any 1493 el rei Ferran II el Catòlic a les Corts d'aquest any va crear la Reial Audiència del Principat de Catalunya i els comtats del Rosselló i la Cerdanya, integrada al principi pel

canceller, el vicecanceller o el regent de la cancelleria, vuit doctors i dos jutges de cort per als temes criminals. El seu president nat era el rei, i ordinàriament, en la seva absència, el seu lloc l'ocupava el lloctinent general. Diferent del càrrec de lloctinent general, en l'àmbit judicial, era la figura del portantveus de general governador, oficial de categoria superior als veguers, batlles i jutges, però en inferior posició respecte del primogènit del rei. A diferència del càrrec de lloctinent general, era una jurisdicció ordinària i per tant un ofici, que també era designat pel mateix rei.

ECLESIÀSTICS QUE OCUPAREN EL CÀRREC DE VIRREI O LLOCTINENT GENERAL

Durant els segles XVI i XVII, és a dir, durant l'edat moderna, el Principat des d'un punt de vista polític i sobretot social va estar submergit en el que s'anomena "règim de cristiandat". L'estament eclesiàstic gaudia d'una sèrie de preeminències, conseqüència d'aquesta situació, i així disposava d'un fur independent, fet que suposava també la immunitat fiscal. És veritat que per la seva condició d'eclesiàstics aquests no podien accedir a oficis públics, existint nombroses prohibicions i inhabilitacions. Per exemple, quant a les persones que podien ésser insaculades per a l'exercici dels oficis municipals, estaven inhabilitats entre d'altres els clergues, compresos els simples tonsurats que obtinguessin beneficis perpetus. És més, els oficials laics que assumien l'estat eclesiàstic sense prèvia llicència podien ésser destituïts per aquest fet.

Ara bé, el càrrec, que no ofici, de lloctinent general o virrei no estava sotmès a cap prohibició ni inhabilitació, ans al contrari un eclesiàstic podia accedir a aquest càrrec, si bé necessitava dispensa a fi d'actuar en causes criminals sense incórrer en irregularitat.

En general, el nomenament d'un eclesiàstic per al càrrec de lloctinent general o virrei era sempre per raons d'oportunitat i moltes vegades amb caràcter d'interinitat. Així, mantes vegades el nomenament pel rei d'un lloctinent general eclesiàstic obeïa a consideracions econòmiques però també podia semblar més còmoda la designació d'un membre de

l'Església i també a la vegada d'origen català, sobretot en moments de conflictes greus com a mitjan dècada de 1640.

És cert que en ocasions el nomenament era provisional perquè ho aconsellaven les circumstàncies. Quasi sempre s'acudia al nomenament de personalitats eclesiàstiques ja que aquestes eren més manejables, i sobretot perquè si el nomenament era a favor d'autoritats de l'Església que residien a Catalunya no era necessari el desplaçament ni les despeses exigibles per anar a possessionar-se del càrrec, i això si no exigien aquest nomenament en propietat.

Tenim diverses situacions que exemplifiquen aquest caràcter de provisionalitat i d'obediència. Així, l'any 1580 amb motiu de la temeritat creixent del bandolerisme, Fernando de Toledo, gran prior de Castella de l'orde de Sant Joan, demana ésser rellevat en el càrrec de virrei. El nomenament de virrei a favor del duc d'Alcalá sense haver jurat el rei les constitucions de Catalunya provocà el nomenament interí de Joan Sentís, bisbe de Barcelona. El caràcter provisional s'aprecia també en el nomenament de Pere Folc de Cardona, arquebisbe de Tarragona, durant l'absència de Diego Hurtado de Mendoza, príncep de Melito, que no va poder ocupar dit càrrec per haver d'ocupar el mateix a València. La dispensa per entendre en causes criminals a favor de Joan Terés, arquebisbe de Tarragona, es va atorgar pel nunci del Sant Pare i no per aquest mateix.

En total durant el regnat dels Àustries, als segles XVI i XVII, trobem quinze persones de caràcter eclesiàstic, ja sigui del clergat secular o regular, que varen exercir el càrrec de lloctinent general del Principat de Catalunya i capità general dels comtats del Rosselló i la Cerdanya, que són:

1. Alfons d'ARACÓ, arquebisbe de Saragossa, nomenat per Ferran II el Catòlic, anys 1516-1520.
2. Pere FOLC de CARDONA, arquebisbe de Tarragona, nomenat per Carles I, anys 1521-1523.
3. Antonio de ZÚÑIGA, prior de Castella de l'orde de Sant Joan, nomenat per Carles I, any 1524-1525.
4. Fadrique de PORTUGAL, bisbe de Sigüenza, arquebisbe de Saragossa, nomenat per Carles I, anys 1525-1539.

5. Francesc de BORJA, duc de Gandia i marquès de Lombai, nomenat per Carles I, anys 1539-1543.
6. Fernando de TOLEDO, prior de Castella de l'orde de Sant Joan, nomenat per Felip II, anys 1571-1580.
7. Carles d'ARACÓ Tagliavia, prior de Castellvetrano i duc de Terranova, nomenat per Felip I/II, anys 1580-1582.
8. Pere Lluís GALCERAN de BORJA, gran mestre de l'ordre de Montesa, nomenat per Felip I/II, anys 1590-1592.
9. Joan TERÉS i BORRULL, arquebisbe de Tarragona, nomenat per Felip II/III, anys 1602-1603.
10. PEDRO MANRIQUE de LARA, bisbe de Tortosa, nomenat per Felip II/III, anys 1610-1611.
11. JOAN SENTÍS i SUNYER, bisbe de Barcelona, nomenat per Felip III/IV, anys 1622-1626.
12. LLUÍS DíEZ d'AUX i d'ARMENDÁRIZ, bisbe de la Seu d'Urgell, nomenat per Felip III/IV, anys 1626-1627.
13. Miguel de los SANTOS DE SAN PEDRO, bisbe de Solsona, nomenat per Felip III/IV, anys 1627-1629.
14. Ferran d'ÀUSTRIA, cardenal infant, nomenat per Felip III/IV, anys 1632-1633.
15. Garcia GIL MANRIQUE, bisbe de Barcelona, nomenat per Felip III/IV, anys 1640-1653.

HERÀLDICA DELS VIRREIS O LLOCTINENTS GENERALS ECLESIÀSTICS

Com és sabut, un dels primers llibres catalans sobre la cavalleria i la noblesa i de retruc sobre l'heràldica és el llibre anomenat *Arbre d'Honor*, publicat l'any 1471, del qual hi ha edició actual, obra de Gabriel Turell, de família de ciutadans honorats de Barcelona, un tractat que recull totes les qüestions sobre l'exercici de la cavalleria tant pel que fa a l'heràldica com a les armés. En el preàmbul, manifesta que divideix l'obra en tres parts, la primera de les quals és el mateix preàmbul, titulat "Virtut e noblesa són ensems", és a dir, que la virtut i la noblesa són el mateix o estan unides.

En aquest preàmbul, l'autor manifesta la importància de la virtut com a principi essencial de la noblesa, i, en conseqüència, de la cavalleria. Posa de manifest que “la virtut i la noblesa, que en el nom són diverses, en els fruits són semblants”. Ens diu també que “la noblesa és no vilesa i noble el que és notable, i notable és aquell que per generació i obres es mostra de fama lloable”. Continua dient que “per això gentilesa i noblesa es diferencien en poc per quan és vida de milícia”. En canvi, assenyala que “les dues branques de la ficció i de la fortuna cauen en el fons dels vicis”.

Assenyala Gabriel Turell que “els prínceps haurien de donar els beneficis i les dignitats als que ho mereixen”. Cita seguidament el filòsof Aristòtil, preceptor d'Alexandre el Magne, en la seva obra *Ètica a Nicòmac*, que diu: “La felicitat humana consisteix a viure conforme a la recta raó. I viure conforme a la recta raó requereix viure conforme a la virtut. La virtut consisteix a desitjar l'honra. Els virtuosos són dignes de tenir l'honra”. L'honor, diu Aristòtil, és el premi de la virtut i s'atorga als bons.

En la mateixa *Ètica a Nicòmac*, que era el seu fill, Aristòtil diu sobre la fermesa d'esperit o fortalesa d'ànim: “És la més generosa i més important de les virtuts, perquè tots els que en el món siguin de veritat generosos han començat fent grans gestes en coses de la guerra per l'honra i llibertat de la seva pàtria”. I continua: “La valentia i la fortalesa d'ànim de l'home valerós és el bé”. Per això, el rei Ferran II el Catòlic en algun dels ennobliments atorgats per ell assenyala que “sempre la virtut i la fermesa d'esperit s'han d'apreciar més que la fortuna i són dignes de millor recompensa”.

Aquesta fermesa d'esperit, aquesta virtut, s'exterioritza en les armes i en els escuts donant notícia d'ells mitjançant el blasonat. I així ho trobem en els blasonats de les persones que exerciren els càrrecs de lloctinent general o virrei de Catalunya, és a dir, en nom del rei com un *alter nos*, uns procedeixen de llinatge noble i d'altres de diferents famílies i cases ennoblides pel príncep o sobirà per actes que implicaven la virtut i la fermesa d'ànim. L'heraldista Gabriel Turell, en la seva obra *Arbre de l'Honor*, escrita com hem dit l'any 1471, es refereix en la segona part al “Principi de l'Armeria”, és a dir, al blasonat.

L'autor justifica l'existència de l'armeria i en definitiva la ciència de l'heràldica indicant “que les senyals que es porten en les banderes i els escuts és necessari a tot noble, cavaller i honrat que vulgui practicar la gentilesa, saber l'art d'armeria, com sigui una de les parts de la cavalleria, per això a cadascun és de raó saber que aporta aquelles coses que són necessàries a la seva condició”. I segueix: “¿Qui pot acusar aquell que necessita en força portar armes en figura del seu honor i per coneixement de les persones que siguin trobades i que aquella no sap blasonar ni les armes del seu senyor?”

En la majoria de casos, quan es tracta d'ennobliments de l'antic règim o inclús feudals, és difícil que en el mateix títol de concessió i en altre document la persona agraciada tingui reconegut un escut o bandera amb el consegüent blasonat. Per això seguint aquest raonament, Gabriel Turell manifesta el següent: “La qüestió és si algú pren per armes d'ell mateix o si les rep del príncep. No hi ha dubte que si algú té la noblesa, té la senyal d'ella, i si de fet no la té pot prendre-la per la seva pròpia voluntat quan li sembli”. I segueix dient: “Altra qüestió és si algun gentilhome pot en un país prendre les armes d'altra persona sense la seva llicència”.

Dit tot això, podem passar seguidament a fer una petita relació dels fets de cada un dels membres de l'Església que foren lloctinents generals i capitans generals del Principat de Catalunya i comtats del Rosselló i la Cerdanya, i de manera especial exposant el blasó de cada un de dits eclesiàstics que s'acompanya a l'estudi.

1. Alfons d'Aragó, arquebisbe de Saragossa i València.

Aquest sacerdot, fill natural del rei Ferran II el Catòlic, va néixer a la vila de Cervera, al Principat, de la relació del rei Ferran amb Aldonça Roig d'Ivorra i d'Alemanya, noble catalana, pertanyent a les cases dels senyor de Portell i de les Fenolleres. Va escollir la carrera sacerdotal quan tenia trenta-un anys, va ser ordenat sacerdot el dia 7 de novembre de l'any 1501 i, a la vegada, el dia següent elevat a la dignitat de bisbe. Seguint aquesta carrera eclesiàstica, veiem que l'any 1512 va ésser

elevat a la dignitat d'arquebisbe de València i també de Saragossa, però és en aquesta última on reposen les seves restes. També va ésser abat benedictí de Sant Cugat del Vallès, de Sant Joan de les Abadesses i de Santa Maria de Ripoll.

Si més no, però, va tenir una vida civil política i militar important. Així, l'any 1509 va ésser designat pel seu pare el rei Ferran II lloctinent general al Regne de Nàpols, substituint en el càrrec Gonzalo Fernández de Córdoba, amb qui el rei havia mantingut serioses diferències. També durant la conquesta del Regne de Navarra, va intervenir com a militar manant les tropes que assetjaren i conquistaren la ciutat de Tudela. Va ésser de gran ajuda per al seu pare en la disputa d'aquest amb el Sant Pare per l'abolició de l'orde del Sant Sepulcre, i va aconseguir que es mantingués a la Corona d'Aragó, nomenant a dit son fill gran prior de l'orde del Sant Sepulcre i rector de la col·legiata de Santa Anna de Barcelona.

És a la mort del rei Ferran l'any 1516 que aquest, en el seu testament, el nomena lloctinent general d'Aragó, és a dir, de tots els territoris que formen la Corona d'Aragó fins a l'arribada del seu nebot Carles V per raó de la situació personal de la mare d'aquest, la reina Joana. Aquesta situació no va ésser acceptada per les institucions dels reialmes que la formaven per la manca de jurament del rei, la qual cosa va obligar l'emperador Carles que pel novembre de l'any 1518 jurés com a rei de la Corona en el seu nom i en el de la seva mare la reina Joana, confirmant-lo en el càrrec fins a la seva mort. Va morir l'any 1520 i el seu cos fou enterrat a la catedral de Saragossa.

Aquest fill de Ferran II el Catòlic va tenir d'Anna Gurrea diversos fills, entre ells Ferran d'Aragó, també arquebisbe de Saragossa, el qual porta al seu mausoleu unes armes igual que les del seu pare Alfons i que són les següents: quarterat, els 1r i 4t quarters, partits en pal, el 1r de gules, un castell d'or (Castella), el 2n d'argent, un lleó rampant de sable (lleó) i el 3r d'or quatre pals de gules (Catalunya i Aragó); els 2n i 3r quarters, partits en pal, el 1r d'argent una àliga de sable amb les urpes i bec de gules (Sicília), el 2n d'argent, la creu del Regne Llatí de Jerusalem d'or (orde del Sant Sepulcre) i el 4t d'argent, faixat de vuit peces d'argent i de gules (Hongria), que representa el Regne de Nàpols. Al peu, mantellet en punta, una magrana al natural arrencada

de sinople i tallada de gules (Granada). Porta per timbre un capell folrat de sinople amb els seus cordons entrelaçats del mateix color, del qual pengen deu borles a cada costat i a sota del capell una creu simple d'una sola travessa i trevolada d'or posada amb pal (*Imatge 1*).

Ara bé, en el *Repertorium Fororum et Observatarum Regni Aragonum*, any 1554, hi figura l'escut sense colors de l'arquebisbe Alfons d'Aragó però amb algunes variants. Així, els 1r i 4t quarter partit en pal, de Castella i Lleó, però falta Catalunya i Aragó, i en el 2n i 3r quarter, partit en pal, el 1r fins a un total de nou pals sobre un fons de color que no s'aprecia, i el 2n l'àliga de sable sobre fons d'argent, de Sicília, però falten els escuts dels Regnes Llatí de Jerusalem i d'Hongria, que és Regne de Nàpols. Al peu, mantellet en punta hi figura una magrana que és Regne de Granada. Porta per timbre una creu potencada i un capell del qual pengen els cordons d'arquebisbe (*Imatge 2*).

2. Pere Folc de Cardona, arquebisbe de Tarragona.

El dia 22 de maig de l'any 1521, l'emperador Carles i la seva mare la reina Joana designaren un nou lloctinent general en la persona d'un altre eclesiàstic, Pere Folc de Cardona, que substituïa en el càrrec Alfons d'Aragó, arquebisbe de Saragossa, mort l'any 1520, que havia estat confirmat en aquest càrrec l'any 1518 pels meritats Carles i Joana un cop mort el rei Ferran II el Catòlic, que l'havia nomenat per a aquest càrrec en el seu testament l'any 1516.

Aquest arquebisbe era del llinatge dels Cardona, fill natural de Joan Ramon Folc III de Cardona, comte de Cardona i germà del futur comte Joan Ramon Folc IV, que havia participat a la guerra civil que va assolar el Principat de Catalunya i que enfrontava el rei Joan II amb la Generalitat. El seu pare, el comte de Cardona, va participar els mesos de juny i juliol de l'any 1462 en el setge de la Força Vella de Girona, defensant la reina Joana, muller de Joan II, i el seu fill de deu anys, el futur Ferran II el Catòlic.

Aquest eclesiàstic de la família dels ducs de Cardona, era profés de l'orde benedictí: va ser primer abat dels monestirs de l'orde de Sant

Benet de Santa Maria de Lavaix i de Sant Benet de Bages. Més endavant va ésser bisbe de la Seu d'Urgell i després de la diòcesi de Girona. És en aquesta època que participa possiblement ja no com a sacerdot en la conquesta del comtat de Pallars Sobirà per la derrota del dissortat comte de Pallars Hug Roger III, les possessions del qual foren afegides als Cardona. També essent president de la Generalitat de Catalunya, dels anys 1482 al 1485, es va caracteritzar pels enfrontaments entre la Diputació del General i el Consell de Cent de Barcelona. Va ésser designat lloctinent general del Principat de Catalunya esperant que fos ben acollit i ostentant el càrrec d'arquebisbe de Tarragona de l'any 1521 al 1523. Potser les dificultats més grans que va haver d'afrontar van ser els atacs dels pirates barbarescos, otomans i també francesos. Va morir a Alcover i fou enterrat a la catedral de Tarragona.

El seu escut reflecteix el blasó dels ducs de Cardona. Es troba en una de les ceràmiques del claustre de la Capitania General de Catalunya, que era l'antic convent de la Mercè, i és com segueix: d'or quatre pals de gules, flanquejats o en sautor, el 1r tres cards arrencats d'or, i el 2n sembrat de flors de lis d'or si be al claustre semblen d'argent (*Imatge 3*). Es troba també com a escut eclesiàstic a la tomba de la catedral de Tarragona, on està sebollit entre les capelles de l'Anunciació i de Sant Tomàs. Ara bé, l'escut eclesiàstic li atribueix com a variant sobre el segon flanquejat, que en el sembrat de flors de lis d'or, un lambeu de tres pendants de gules. Porta per timbre una creu potençada d'argent pel seu caràcter d'arquebisbe.

3. Antonio de Zúñiga y Guzmán, gran prior de Castella de l'orde de Sant Joan.

Antonio de Zúñiga y Guzmán, valedor i defensor dels drets de l'emperador Carles V d'Alemanya i I d'Espanya davant dels aixecaments dels *comuneros* de Castella, va tenir una gran influència en la persona i en la cort de l'emperador. Era de la casa dels ducs de Béjar del llinatge dels Zúñiga. Fill de Pedro de Zúñiga i Manrique de Lara, que era comte de Plasència i d'Ayamonte, i de la seva esposa Teresa de Guzmán, filla de Juan Alonso de Guzmán, comte de Niebla i duc de Medina-Sidonia i de la seva esposa Elvira de Guzmán.

Imatge 1. Armes de Ferran d'Aragó.

Imatge 2. Armes d'Alfons d'Aragó.

Imatge 3. Armes de Pere de Cardona.

Antonio de Zúñiga i Guzmán fou nomenat virrei de Catalunya un cop va cessar en el càrrec l'arquebisbe de Tarragona, Pere Folc de Cardona, encara que el temps que va ésser lloctinent general de Catalunya va ésser molt curt, poc més d'un any entre 1524 i 1525. Una novetat del nomenament era que Antonio de Zúñiga va ésser nomenat a la vegada com a capità general del Principat. Aquest virrei i capità general ja tenia una llarga trajectòria a les ordres de l'emperador quan va arribar a aquest càrrec. Era general de l'exèrcit imperial, havent combatut i vençut els *comuneros* de Castella en l'anomenada guerra de les Comunitats de Castella, assaltant i prenent la ciutat de Toledo.

Era membre de l'orde de Malta, és a dir, de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, que estava sotmès a la regla de Sant Agustí. Va ésser elegit gran prior de l'orde a Castella l'any 1512, i com a tal havia d'ésser eclesiàstic. Ostentant aquest càrrec a la vegada religiós i militar, va cooperar a vèncer els *comuneros* de Castella, va intervenir en la reconciliació entre l'emperador Carles i el rei de França Francesc I en les converses tingudes a Montpeller. En agraïment per aquesta col·laboració l'emperador, en qualitat de rei de Sicília, cedí en feu sobirà a l'orde de l'Hospital representat pel seu gran mestre Philippe de Villiers les illes de Malta, Gozo i Comino, així com la ciutat de Trípoli, al nord d'Àfrica. L'emperador va imposar com a únic tribut l'entrega anual d'un falcó maltès.

Antonio de Zúñiga y Guzmán, un cop nomenat lloctinent general del Principat de Catalunya i capità general dels comtats del Rosselló i Cerdanya, va dirigir la seva actuació a reprimir el perill de l'imperi Otomà. Era qualificat d'home prudent i zelós amb l'administració de justícia, i va perseguir el bandolerisme al Principat de manera constant.

Les armes del seu escut es troben perfectament indicades en la ceràmica existent al pati de l'antic convent de la Mercè, l'actual Capitanía General de Barcelona, les quals són: d'argent, una banda de sable amb una cadena d'or en orla, que és del llinatge dels Zúñiga, ducs de Béjar, i el cap, de gules, una creu d'argent, que és la de Sant Joan Baptista, la bandera de l'orde de Malta, de la qual era gran prior de Castella (*Imatge 4*).

Imatge 4. Armes d'Antonio de Zúñiga.

4. Fadrique de Portugal y Noronha, bisbe de Sigüenza.

Aquest eclesiàstic va succeir com a virrei de Catalunya el gran prior de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem a Castella, Antonio de Zúñiga, el qual al seu torn havia succeït l'arquebisbe de Tarragona Pere Folc de Cardona. L'emperador seguia, doncs, la mateixa norma de designar com a lloctinent un membre de l'Església, en aquest cas el bisbe de Sigüenza, Fadrique de Portugal i Noronha.

Nascut a la població de Villa Viçosa, a la regió d'Alentejo del Regne de Portugal, compaginà càrrecs polítics i militars amb altres de religiosos. Era fill d'Alfons de Portugal, primer comte de Faro, i de Maria de Noronha i Sousa, comtessa d'Odemira i descendent d'Enric II de Castella i de Ferran I de Portugal. Format en l'orde benedictí, se'l designà canonge de Sogorb i d'Albarracín, després va ésser bisbe de Calahorra i al cap de vuit anys també de Segòvia, i al cap de només un any va ser nomenat bisbe de Sigüenza, càrrec que no va abandonar

fins que poc abans de morir va ésser nomenat arquebisbe de Saragossa sense haver estat en cap moment en dita ciutat. L'emperador el va nomenar virrei i capità general del Principal l'any 1525 i va durar en el càrrec fins al 1539, és a dir, catorze anys, i per disposició legal es procedia a la seva renovació cada tres anys.

La intervenció política i militar d'aquest bisbe fou també important. Tanmateix, va ésser assessor de la reina Isabel I de Castella, i un dels testimonis en la redacció del seu testament. Després passa a ésser conseller del rei Ferran II i també un dels decidits partidaris de la successió de la reina Joana a favor del seu fill Carles V. Com a recompensa, l'emperador el va nomenar lloctinent i capità general de Catalunya, càrrec que va ostentar uns quants anys. Sobretot va intervenir en les lluites amb els francesos i també amb els turcs pels atacs marítims de Barba-rossa —des de Barcelona va sortir l'any 1535 l'expedició per a la conquesta de Tunis—. A més, des del punt de vista estrictament polític durant el seu virregnat es van arribar a celebrar Corts de la Corona d'Aragó els anys 1528, 1533 i 1537.

A Sigüenza, ciutat amb la qual mai va deixar de perdre el contacte, va realitzar obres a la catedral, en especial la capella de Santa Lliberata, i al costat d'aquesta capella va fer construir el seu mausoleu, al qual va ésser portat des de Barcelona, lloc on va morir essent encara lloctinent i capità general.

Les armes d'aquest eclesiàstic figuren en diversos llocs de la ciutat de Sigüenza, però en concret és interessant fer menció a l'escut que figura al mateix mausoleu de la catedral, en el qual, de pedra, figuren els colors de l'escut. L'escut porta les armes repartides del seu pare de la casa reial portuguesa de Bragança, pel comtat de Faro, i per la seva mare les armes de Portugal i Castella, per procedir de l'infant Felip, fill de Sanç IV de Castella, pel comtat d'Odemira.

Atenent a l'escut del seu mausoleu de la catedral de Sigüenza, les armes del virrei són les següents: quarterat, els 1r i 4t quarter, d'argent, un sautor de gules carregat de cinc escudets cada un amb un besant d'argent i bordura de gules amb vuit besants d'or, que és Portugal; i els quarters 2n i 3r, a la vegada quarterats, els 1r i 4t, d'argent, cinc escudets en creu plena d'atzur amb cinc besants d'argent o quines i

Imatge 5. Armes de Fabrique de Portugal.

Imatge 6. Armes del llinatge Noronha.

bordura de gules amb vuit castells d'or, que és Portugal i Castella; i els 2n i 3r, d'argent, dos lleons d'or (o atzur segons el de Noronha), gaiat curvilini a la punta de gules amb un castell d'or, i una bordura de gules componada de vuit castells d'or, que és Noronha. Pel que fa al seu timbre, no s'aprecia la creu. Tampoc s'aprecien els cordons i les borles al capell de sinople. Com a suports presenta un parell d'àngels (*Imatge 5*). Ara bé, en l'escut propi de la família Noronha sembla que els seus quaters 2n i 3r no són idèntics als del bisbe, ja que aquells són d'argent, dos lleons d'atzur i no d'or (*Imatge 6*).

5. Francesc de Borja, marquès de Lombai.

Pel que fa a aquest personatge, hem fet una excepció, car durant els anys que va ésser virrei de Catalunya, del 1539 al 1543, encara no havia abraçat la vida eclesiàstica. Francesc de Borja i d'Aragó, fill de Joan de Borja i Enríquez de Luna i de Joan d'Aragó i Gurrea, quart

duc de Gandia i baró, i després marquès, de Lombai, va ésser el tercer virrei de Catalunya nomenat per l'emperador Carles I. Va ser un col·laborador fidel i inestimable de l'emperador ja des de la seva joventut, doncs va entrar al seu servei al disset anys acompanyant-lo en diverses expedicions. Així, va estar amb Carles I a l'expedició contra França a la Provença, acollint al poeta Garcilaso de la Vega, el qual va morir en els seus braços. També va acompanyar l'emperador a Portugal per raó del seu casament amb la seva cosina Elisabet de Portugal, filla de Maria, l'esposa del rei Manuel I de Portugal i germana de la mare de l'emperador, la reina Joana de Castella. Aquesta relació personal amb Carles I el va portar a contraure matrimoni amb Eleonor de Castro, cambraera de l'emperadriu Elisabet. Fou davant del cadàver d'aquesta emperadriu, tot i escoltant l'oració fúnebre pronunciada pel beat Joan d'Àvila, quan decidí renunciar als seus càrrecs civils i consagrar la seva vida al servei de Déu. A la biografia d'aquest virrei, feta per Juan Eusebio Nieremberg, membre de la Companyia de Jesús, hi figura l'anècdota de que cada vegada que ordenava executar un reu feia dir un trentenari de misses perquè assenyala "privant de la vida a uns quants s'assegurava la de molts innocents i es restituïa la pau i la quietud".

Durant els anys de 1539 a 1543, va exercir el càrrec de Lloctinent General de Catalunya. Va ser nomenat per l'emperador amb només vint-i-nou anys. La situació política i sobretot social, amb les constants activitats delictives i bandolerisme, i també sobretot les guerres amb França i la necessitat de defensar Perpinyà i tot el Rosselló, empenyeren l'emperador a designar-lo per aquest càrrec.

L'acceptació del càrrec de virrei a Catalunya es feia normalment a Barcelona però, en aquest cas, per ser el personatge duc de Gandia, es va fer a la ciutat de Tortosa, probablement per arribar des de València. En aquesta ciutat va jurar les Constitucions i Privilegis de Catalunya. La seva activitat política al Principat i a tota la Corona d'Aragó es va plasmar en la convocatòria l'any 1542 de les Corts Generals que es van celebrar a Monsó, en les quals fou jurat com hereu de la Corona el príncep Felip, futur Felip I/II. Amb aquest nomenament comença el període del càrrec de virreis en favor de persones de la noblesa. Des

del nomenament del marquès de Lombai com a virrei de Catalunya, aquest càrrec comença a tenir una guàrdia personal integrada en aquella època per trenta alabarders.

A la mort de la seva esposa, l'any 1546, Francesc de Borja ingressà a la Companyia de Jesús, essent autoritzat cinc anys després per l'emperador a renunciar als seus estats i al poder civil. A la Companyia de Jesús va arribar a ser el tercer General de l'Ordre l'any 1564, succeïnt al pare Diego Laínez al front de dita Ordre, incentivant durant el seu mandat les missions a Amèrica. Com és sabut, va ser beatificat pel Sant Pare Urbà VIII l'any 1625 i proclamat sant per Climent XI, l'any 1671.

Les armes d'aquest polític, i més tard eclesiàstic catòlic, les trobem entre d'altres llocs a la façana principal del palau ducal dels Borja, a la ciutat de Gandia, en una fornícula flanquejada per dos homes de barbes. L'escut està sostingut per dos tenants que són dos àngels custodis amb el seu significat de fidelitat, coronat per una corona ducal amb una cimera que conté un lleó. L'escut és partit en pal, el primer quarter d'or, un bou passant de gules terrassat de sinople, que és el llinatge Borja, i el segon quarter faixat d'or i sable, que és el llinatge Oms-Fenollet (*Imatge 7*). L'escut dels Borja de Gandia es troba també en una de les mènsules del claustre del monestir de Sant Agustí de Barcelona, lloc on va residir quan era virrei. Es tracta del mateix escut partit en pal, abans esmentat (*Imatge 8*).

Imatge 7. Armes dels Borja de Gandia.

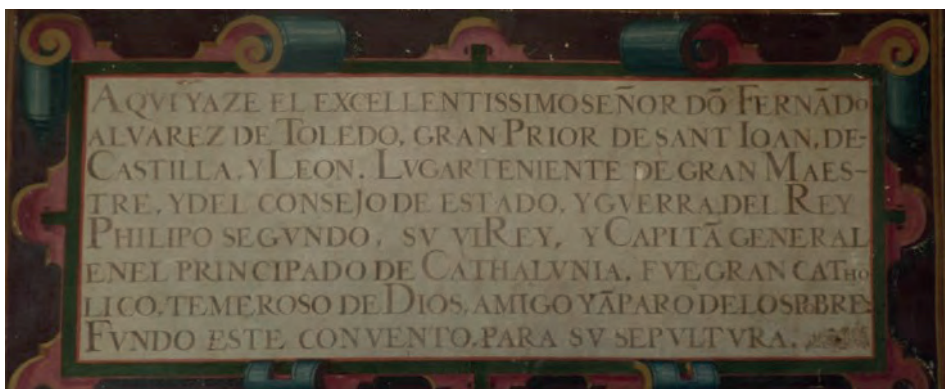
Imatge 8. Armes del llinatge Oms-Fenollet.

6. *Fernando de Toledo, prior de Castella de l'orde de Sant Joan.*

Aquest virrei de Catalunya era fill de l'anomenat gran duc d'Alba, Fernando Álvarez de Toledo y Pimentel, duc d'Alba. De jove ja va ésser nomenat l'any 1541 comanador de l'ordre hospitalari de Sant Joan de Jerusalem, de què va arribar a ésser gran prior de Castella amb seu a Consuegra l'any 1558, un cop retornat d'Itàlia acompanyant el seu pare el duc d'Alba, posant totes les rendes del priorat a disposició del rei.

Sempre va fer costat al seu pare, el gran duc d'Alba. Com a capità de cavalls va fer front a la Lliga d'Esmalcalda, durant els anys 1546-1547, trobant-se a les preses i assalts de les poblacions d'Ingolstadt, Ulm i Augsburg. En concret va participar també a la batalla de Müllberg l'abril del 1547, on l'emperador Carles V derrotà els prínceps protestants alemanys. Posteriorment a Itàlia va manar un terç d'infanteria participant en l'expulsió de Nàpols del duc de Guise, el qual va haver d'aixecar el setge de Civitella del Tronto i també va participar en la invasió dels Estats Pontificis i va assolir la submissió del Papa Pau IV, aliat de França. El terç d'infanteria que manava va ésser incorporat al terç de Nàpols un cop va retornar de la península italiana.

Encara que era gran prior de Castella de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, va participar en nombrosos fets bèl·lics. Ja com a general de

Imatge 9. Sepulcre de Fernando de Toledo.

cavalleria, participa en les guerres de Flandes traslladant dita cavalleria des de Itàlia fins als Països Baixos, seguint l'anomenat "camí espanyol" travessant mitja Europa. Tampoc va ésser obstacle per la seva condició d'eclesiàstic el nomenament que li fa el rei Felip I/II de virrei de Catalunya i capità general del Rosselló i la Cerdanya que va durar prop de nou anys (de l'any 1571 a l'any 1580) i en què la seva principal preocupació com la dels altres virreis estats va ésser la lluita contra el bandolerisme i quant a la societat civil va impulsar la construcció del canal del Segre a la plana d'Urgell.

Ara bé, la confiança del seu pare, el gran duc d'Alba, i la seva vàlua com a militar fan que torni al seu costat en la invasió i ocupació de Portugal, ja com a lloctinent seu manant la cavalleria en la batalla d'Alcántara el 25 d'agost de 1580. Un cop traspassat el seu pare, el rei

Felip I/II el va cridar per formar part del seu consell d'estat, on va romandre fins a la seva mort a Madrid l'any 1591. Va ser enterrat a Consuegra, cap del seu priorat, al convent de les carmelites descalces de Sant Josep (*Imatge 9*).

En tot cas les seves armes serien les del seu pare, amb alguna brisura que no he trobat, de manera que fem constar aquí les armes del seu pare Fernando Álvarez de Toledo y Pimentel, tercer duc d'Alba, les quals consten a la catedral de Gant a Bèlgica a la reunió de l'orde del Toisó d'Or en aquesta població l'any 1549, que són: escacat de quinze peces, vuit d'argent i set d'atzur (*Imatge 10*).

Imatge 10. Armes de Fernando de Toledo.

7. *Carles d'Aragó i Tagliavia, prior de Castelvetrano i duc de Terranova.*

Aquest militar i polític sicilià anomenat “*el gran sículo*” va servir durant la seva vida l'emperador Carles V i també el rei Felip I/II. Havia nascut a Castelvetrano, Sicília, l'any 1530. En un primer moment, participa amb l'emperador Carles a les jornades del nord d'Àfrica, on va estar present al setge i presa d'Alger. El va acompanyar en els seus viatges a Flandes i Alemanya. Per aquests afers l'emperador el va nomenar marquès d'Avola l'any 1542 i conseller del Regne l'any 1547. Més tard, ja en ple regnat de Felip I/II, aquest li va encarregar diversos assumptes i com a premi el va fer duc de Terranova, príncep de Castelvetrano, Gran d'Espanya, cavaller de l'orde del Toisó d'Or, conseller d'estat, virrei de Sicília i conestable i gran almirall d'aquest regne, també governador del Milanesat i ambaixador a Alemanya. Morí a Madrid l'any 1599.

L'any 1580 va ésser designat pel rei Felip I/II com a lloctinent general del Principat i capità general dels comtats del Rosselló i Cerdanya. Va casar amb Margarida Brígida Ventimiglia, filla de Simó Ventimiglia i Blanca Speciale, i va deixar diversos fills, entre ells el cardenal Simó d'Aragó i Tagliavia. Va cessar com a virrei de Catalunya l'any 1582 i durant el seu mandat va haver de suportar els problemes endèmics del bandolerisme a Catalunya i la precària situació alimentària.

Era prior del priorat de Castelvetrano. Aquest priorat va ésser creat pels normands a Sicília, amb la finalitat d'incentivar el desenvolupament agrícola de la localitat de Trinità di Delia, que s'havia abandonat amb la invasió dels musulmans. Els normands procediren a crear un priorat al voltant del convent d'aquesta població per facilitar la realització en dit priorat de negocis rurals i la repoblació de les terres que per la lluita contra els musulmans s'havien abandonat. A més, el priorat, que es regia per les regles de l'orde de Sant Basili, era un òrgan perifèric del sistema estatal, ja que proporcionava, a través de la figura de l'abat, una mena de control social sobre el territori. Aquest priorat incloïa els feus de Delia, Montagna, Mandranuova i Margio en un àrea que s'estenia per unes 1.200 hectàrees, al centre del qual hi havia el monestir i

l'església de la Santíssima Trinitat. El prior de Delia ocupava un escó al braç eclesiàstic del Parlament sicilià. Aquesta titularitat la va ostentar dit Carles d'Aragó i Tagliavia, i cal suposar que si era eclesiàstic no va ésser cap obstacle per poder-se casar i tenir diversos fills.

Les armes de Carles d'Aragó i Tagliavia juntament amb les del seu fill Simó, cardenal de l'Església, es troben representades sobre dos estucs a l'església de Sant Domènec de la ciutat de Palerm, a l'illa de Sicília. Els dos escuts es troben envoltats del collar de l'orde del Toisó d'Or, i la seva configuració és la mateixa per a tots dos. Es tracta d'un escut quarterat repartit en vuit quaters amb dos en pal a cada quarter. El primer quarter dividit en pal, el 1r d'atzur, una palmera arrencada d'argent, amb els fruits penjant, que és Tagliavia, i el 2n d'or, quatre pals de gules, que és Catalunya i Aragó. El segon quarter dividit també en pal, el 1r d'atzur, una banda escacada d'argent i gules, que és Ventimiglia, marquesos d'Avola, i el 2n de gules, el cap d'or, que és Ventimiglia, comtes de Borghetto. El tercer quarter, també dividit en pal, el 1r, el mateix de Ventimiglia, comtes de Borghetto, i el 2n de gules, sembrat de creus d'argent de tres en tres, que és Cruilles, i al cap a la vagada quarterat, el 1r i 4t de gules, una ma d'àliga d'or empunyant una espasa d'argent, i el 2n i 3r d'argent, un lleó rampant de gules i coronat d'or, que és Manuel. El quart quarter dividit també en pal, el 1r dividit en sautor, el 1r i 4t d'or, quatre pals de gules, que és Catalunya i Aragó, i els 2n i 3r d'argent, una àliga de sable coronada d'or i amb les extremitats i bec de gules, que es Hohenstaufen, i el 2n de gules, vuit besants d'or posats de quatre en pal, que és Montcada i Ventimiglia. L'escut del cardenal porta per timbre un capell de gules amb els seus cordons i borles del mateix color (*Imatge 11*).

8. Pere Lluís Galceran de Borja, gran mestre de l'orde de Montesa.

Fra Pere Lluís Galceran de Borja i Castro-Pinós era fill del tercer duc de Gandia Joan de Borja i Enríquez de Luna i de la seva segona Francesca de Castre i Pinós, filla del vescomte d'Èvol. Era de la família

Imatge 11. Armes de Carles de Tagliavia i del seu fill Simón.

Imatge 12. Armes de Pedro Luís Galcerán de Borja.

Imatge 13. Armes dels Papes Calixt III i Alexandre VI.

Borja, ja que era germanastre de sant Francesc de Borja i besnet del papa Alexandre VII, Roderic Borja. Per part de la seva mare descendia de les famílies catalanes Galceran i de Pinós.

Amb la dispensa del Sant Pare ingressa menor d'edat a l'orde militar de Montesa en el càrrec de comanador, i als disset anys en fou nomenat gran mestre, l'any 1545. Això va originar un contenciós que va resoldre el Sant Pare Pau III a favor de Pere Lluís Galceran. Era en aquest càrrec quan per evitar més disputes dins l'orde de Montesa, el rei Felip I/II el va nomenar l'any 1556 virrei i capità general dels reialmes de Tremissèn, Tenes, Orà i Mers el-Kebir, al nord d'Àfrica. Poc després era designat el 1557 virrei i capità general del Principat de Catalunya, càrrec que exercí fins a la seva mort l'any 1592 a Barcelona.

El nomenament de Pere Lluís Galceran com a virrei de Catalunya també va ésser com a recompensa d'haver facilitat la incorporació de l'orde de Montesa a la corona espanyola, ja que era l'últim orde que es mantenia independent. En tot cas, dins de l'orde també hi va haver disputes entre els membres contra el nomenament del fill de Pere Lluís, nomenat Joan, com a comanador major, fet que precipità la incorporació a la corona.

En qualsevol cas, ja abans de fer l'entrega de l'orde al rei Felip I/II per incorporar-la a la corona, el nostre biografiat va contreure l'any 1558 matrimoni amb la dama portuguesa Leonor Manuel. Per fer això va haver de demanar la dispensa que el papa havia concedit als membres de l'orde de Calatrava l'any 1540, la qual cosa va portar a disputes dins de l'orde de Montesa, ja que el vot de castedat era una de condicions per entrar-hi, i que no es varen resoldre fins a l'any 1583. El cas és que Pere Lluís Galceran de Borja l'any 1557 quan accedeix al càrrec de virrei de Catalunya encara era cèlibe.

Pere Lluís Galceran de Borja si més no va assumir el càrrec tenint coneixement de les dificultats d'aquell moment per raó de l'experiència directa dels problemes del Mediterrani en haver estat anteriorment virrei del nord d'Àfrica. La seva preocupació, com la dels altres virreis, va ésser la lluita contra el bandolerisme i a aquest efecte va mobilitzar diversos sometents. El seu càrrec va durar poc més d'un any, ja que va ésser nomenat el 14 d'octubre de l'any 1590 i va morir en el seu

exercici el 20 de març de l'any 1592. Havia estat nomenat també pel rei Felip I/II, primer marquès de Navarrés.

Les armes d'aquest virrei tenint en compte el seu nomenament com a primer marquès de Navarrés són: escut partit en faixa, el 1r de gules un castell d'argent enrunat, que és el lloc de Navarrés a la Canal del seu nom, País Valencià, i el 2n d'or un bou pasturant de gules sobre un camp de sinople, que és Borja (*Imatge 12*).

Els escuts dels Borja els trobem al Palau de l'Ardiaca de la població de Xàtiva. Al centre l'escut del Sant Pare Calixt III, Alfons Borja, i als dos costats l'escut del seu nebot el cardenal Roderic Borja i més tard papa Alexandre VI. L'escut del Sant Pare Calixt III és d'or, un bou de gules pasturant en un camp de sinople, amb una bordura d'or carregada de vuit mates d'herba al natural. Els dos escuts del Sant Pare Alexandre VI que emmarquen l'anterior, són tots dos partits en pal, el 1r idèntic

Imatge 14. Armes de Pedro Luis Galcerán de Borja.

Imatge 15. Armes del Papa Alexandre VI.

a l'ara esmentat del Sant Pare Calixt III, i el 2n faixat d'or i sable de sis peces, llinatge Oms-Fenollet (*Imatge 13*).

A la Real Academia de la Historia de Madrid, a la col·lecció de Luis de Salazar i Castro, hi ha un volum en pergami que porta per títol *Costados de Pedro Luis Galcerán de Borja, Borja y Galcerán, Enríquez y de Pinós*, en què s'aprecia un esborrany de l'escut del marquès de Navarrés, amb la descripció següent: partit en pal, el 1r quarter a la vegada partit en faixa, el 1r d'or, un bou al natural, que és Borja, i el 2n faixat d'or i d'atzur i no de sable, que és Oms-Fenollet; i el 2n quarter també partit en pal, el 1r d'or, quatre pals de gules, que és Catalunya i Aragó, i el 2n d'argent, tres pinyes en pal d'or, que és Pinós (*Imatge 14*). També l'escut del papa Alexandre VI a les habitacions del Vaticà és partit en pal, el 1r d'or un bou pasturant també d'or; i el 2n faixat d'or i d'atzur de sis peces, llinatge Oms-Fenollet (*Imatge 15*).

9. Joan Terés i Borrull, arquebisbe de Tarragona.

L'arquebisbe de Tarragona Joan Terés i Borrull, va ésser nomenat virrei de Catalunya per Felip II/III, amb la concreta intenció d'apaivagar els ànims dels diputats del General i dels consellers de Barcelona, ja que el rei havia retornat modificades diverses constitucions aprovades per les Corts de l'any 1599 amb algunes modificacions. En concret, quant a la facultat del virrei de fer determinats pregons i a la prohibició de portar armes, específicament pedrenyals, per part dels cavallers. En aquells moments era virrei el duc de Feria Lorenzo Suárez de Figueroa. Els diputats del General i els consellers de Barcelona davant de les modificacions fetes per la Cort varen protestar formalment i com a represàlia va ordenar el virrei l'empresonament dels diputats, considerant que la protesta era un acte de desobediència.

Aquestes circumstàncies esmentades porten el rei a destituir el duc de Feria com a virrei i nomenar l'any 1602 Joan Terés i Borrull, arquebisbe de Tarragona, nou virrei. La intenció, com hem dit, era rebaixar la discrepància entre la Generalitat i el rei. Joan Terés no tenia ambicions polítiques i la seva voluntat era reintegrar-se totalment a la

seva missió eclesiàstica. L'exercici del seu càrrec de virrei de Catalunya va durar poc més d'un any. Ara bé, va procedir a alliberar els diputats i va publicar les noves constitucions i afrontà decidit la qüestió dels pedrenyals i es va prohibir als ferrers i mecànics la seva fabricació. Davant d'aquesta situació Joan Terés presenta la renúncia, que li és acceptada el 19 de maig de l'any 1603.

Aquest eclesiàstic va néixer a Verdú l'any 1539 i va morir a Barcelona l'any 1603. Estudià teologia a Barcelona i València i un cop ordenat sacerdot va exercir a Tarragona. En aquesta població va ésser designat canonge penitencier, impulsà la universitat de Tarragona, de la qual fou primer rector i primer catedràtic de teologia. Mes tard, nomenat bisbe auxiliar del cardenal Cervantes amb el títol de bisbe del Marroc, "*in partibus infidelium*", per passar tot seguit a ésser bisbe d'Elna al Rosselló, i poc després designat titular del bisbat de Tortosa. L'any 1587 era nomenat arquebisbe de Tarragona i en l'exercici d'aquest important càrrec eclesiàstic és designat l'any 1602 virrei de Catalunya. Va cessar l'any 1603 i el mateix any va morir a Barcelona. Fou enterrat a la catedral de Tarragona, d'on era bisbe.

L'escut heràldic de Joan Terés i Borrull, purament prelatiu, es troba en la documentació de l'arquebisbat i també al mausoleu construït a la catedral de Tarragona a la capella de Sant Fruitós i de Sant Joan, on hi ha el sepulcre de l'arquebisbe. De totes maneres, el rei Felip III en obrir Corts a Barcelona l'any 1599 al convent de frares menors de Sant Francesc va atorgar títol de cavaller i va condecorar a un familiar de l'arquebisbe.

En un segell de dit arquebisbat figura l'escut ovalat eclesiàstic, de sinople, un lleó rampant sostenint amb les dues mans una creu tot d'atzur, una bordura d'argent amb la divisa "*virtute huius omnia teres*", és a dir, "de la virtut tot tendresa", per timbre una creu triple d'argent per la seva condició de primat i el capell d'arquebisbe de sinople.

A la sepultura de Joan Terés i Borrull, que es troba a la catedral de Tarragona, figura també el mateix escut referenciat però amb els següents colors: de sinople, un lleó rampant sostenint amb les dues mans una creu plena d'or (*Imatge 16*).

Imatge 16. Sepulcre de Joan Terés.

10. Pedro Manrique de Lara, bisbe de Tortosa.

Aquest bisbe de Tortosa i més tard arquebisbe de Saragossa fou també un eclesiàstic que va fer carrera en la política de la corona espanyola durant el segle XVII. Era fill dels comtes de Puñonrostro, Geroni Piñeiro, titular del senyoriu d'Eriete al Regne de Navarra, un dels setanta-quatre seients de l'estament nobiliari a les Corts d'aquest regne, i de Francesca Manrique de Lara, filla de Garcia Manrique, governador de Parma i Piacenza a Itàlia, i d'Isabel Briceño. Per part de pare, era net d'Anna de Dicastillo, senyora d'Eriete i Ipasate, i de Pedro Piñeiro, cavaller de l'orde de Santiago i militar de l'emperador Carles V, capità del terç de Sicília. Per part de mare, era net d'Honorat de Mendoza, senyor de La Parrilla i Belmontejo i besnet de Joan Hurtado de Mendoza, primer marquès de Cañete i de la seva esposa Agnès Manrique.

Havia nascut a Nàpols, on el seu pare era titular del terç de Sicília, embrancat en l'alliberament de l'illa de Malta. Ben aviat va ingressar al convent de Talavera de l'orde de Sant Agustí, on havia professat l'any 1570. Fou predicador major del convent de San Felipe el Real de Madrid. Va ésser prior del convent de Toledo i assistent general de

l'orde per a les províncies d'Espanya i de les Índies. També va ésser nomenat visitador general dels agustins d'Espanya i Portugal.

Va ésser primer bisbe de Tortosa, al qual càrrec havia estat proposat pel rei Felip II/III i preconitzat pel papa l'any 1601, i a partir de l'any 1611 va ésser elevat a la seu arquebisbal de Saragossa. En aquest mateix any 1611 i per uns quants mesos va ésser nomenat virrei de Catalunya, succeint en el càrrec el duc de Monteleón, Hèctor de Pignatelli i Colonna, representant de la noblesa napolitana. Aquest aristòcrata napolità va haver de publicar a Barcelona l'ordre d'expulsió dels moriscos de Catalunya. El lloctinent general, el bisbe de Tortosa, va saber portar amb tacte el compliment de l'ordre d'expulsió aconseguint que part dels moriscos del seu bisbat es quedessin a Catalunya. És sabut que molts moriscos donaven suport als francesos de sotamà.

L'escut dels comtes de Puñonrostro és el següent: mantellet, 1r d'argent, una creu flordelisada de gules, el 2n, també d'argent, una àliga de sable, i el 3r de sinople, un castell de plata, essent la corona de comte (*Imatge 17*). També, l'escut dels senyors d'Eriete, segons el *Llibre d'Armeria del Regne de Navarra* és: quarterat, 1r i 4t d'atzur, un castell d'argent i bordura del mateix metall amb vuit àligues de sable; el 2n i 3r d'or, dos pins de sinople arrancats, un al costat de l'altre (*Imatge 18*). I l'escut dels Manrique de Lara, marquesos de Cañete, és en camp de gules, dues calderes escacades d'or i sable, posades en pal, i sortint de cada nansa set caps de serp, tres cap a dins i quatre cap a fora, segons el *Nobiliari* de Julio d'Atienza (*Imatge 19*).

Entenem, si més no, que l'escut adoptat pel nostre bisbe de Tortosa és el que figura en un document que es conserva a l'arquebisbat de Saragossa de l'any 1614 quan Pedro Manrique ja era arquebisbe de dita ciutat. Es tracta d'un llibre de lletanies i pregàries que imploraven l'auxili diví pel futur concili a celebrar a Saragossa, nomenat *Litaniae et Preces. Anno 1614. Caesaraugustae*. Efectivament, en aquest document apareix l'escut prelati a sota les insígnies d'arquebisbe i que no és sinó l'escut dels Manrique de Lara: d'or, dues calderes en pal escacades d'or i sable i els set caps de serp a les nanses i tot envoltat d'una bordura també amb l'escut dels Manrique de Lara, consistent en un escacat amb vuit peces, les d'argent un lleó de sable i les de gules, un castell

Imatge 17. Armes del Comtat de Puñón-Rostro.

Imatge 18. Armes dels Senyors d'Eriete.

Imatge 19. Armes dels Manrique de Lara.

Imatge 20. Llibre de l'Arquebisbat de Saragossa.

d'or. Porta per timbre una creu potençada amb una travessa i el capell d'arquebisbe amb els seus cordons i borles (*Imatge 20*).

11. Joan Sentís i Sunyer, bisbe de Barcelona.

Durant el regnat de Felip III/IV s'anaren agreujant els conflictes entre el govern central i Catalunya fins a desembocar en la coneguda guerra dels Segadors i la incorporació de Catalunya a França en aquells anys. Per intentar resoldre el conflicte o si més no reduir la conflictivitat entre les dues parts, el rei i els seus assessors varen pensar que el millor era també acudir com d'altres vegades a l'ajuda de l'Església. D'aquesta manera, en el començament del seu regnat el rei Felip va nomenar lloctinents generals o virreis de Catalunya diversos Bisbes, concretament Joan Sentís, bisbe de Barcelona, durant els anys 1622-1626, Lluís Díez Aux d'Armendáriz, bisbe de la Seu d'Urgell, durant els anys 1626-1627, i Miguel de los Santos de San Pedro, bisbe de Solsona, durant els anys 1627-1629.

Joan Sentís i Sunyer, que fou bisbe de Barcelona, va néixer a la població de Xerta, a la comarca del Baix Ebre, l'any 1561. Procedia de família noble amb diversos membres amb càrrecs civils i eclesiàstics. Així, l'any 1574, un Joan Sentís era regent de la tresoreria del Consell d'Aragó. Ell va aconseguir que la població de Xerta es pogués segregar de la ciutat de Tortosa i esdevingués municipi amb la categoria de vila en virtut d'un reial decret del rei Felip. La situació conflictiva que s'estava produint a Catalunya va portar una violenta crisi i la incorporació de Catalunya a la corona de França obliga el 1622 el govern del comte duc d'Olivares a nomenar Joan Sentís, bisbe de Barcelona, com a lloctinent general, càrrec en el qual va romandre fins a l'any 1626.

Hem pogut trobar i utilitzar dos escuts heràldics del bisbe Joan Sentís, gràcies a l'amabilitat i professionalitat dels empleats dels ajuntaments de Xerta i de Sant Adrià de Besòs. Al saló de plens de l'ajuntament de Xerta hi ha un retrat del bisbe Sentís copiat d'altre que sembla pertànyer als comtes de Ripalda, descendents de la família Sentís. És un retrat de cos sencer i en la part superior esquerra hi ha

un escut d'armes i en la part inferior també esquerra una llegenda amb la descripció dels seus fets (*Imatge 21*). El blasó i la llegenda del retrat ens permeten pensar que dit retrat i escut heràldic són posteriors, als quals s'han afegit escuts d'altres llinatges amb què el seu propi va entroncar. Però també a l'església parroquial de Sant Adrià de Besòs hi ha un escut en pedra sorrenca, que al meu entendre és més antic i fidedigne que el de l'ajuntament de Xerta. Hem de tenir en compte que els bisbes de Barcelona eren barons de Sant Adrià de Besòs i en aquesta població hi havia un palau episcopal.

L'escut que figura en el retrat del bisbe a l'ajuntament de Xerta és un escut esquarterat. En el 1r quarter, sobre fons d'or hi ha tres estels d'argent sobremuntats a una muntanya del seu color natural, aquesta

Imatge 21. Retrat del Bisbe Joan Sentís.

Imatge 22. Detall de les Armes del Retrat.

sobre un riu amb una faixa ondada tot d'atzur; el 2n quarter, sobre un fons de gules hi ha tres puntes de llança en pal, les llances de sable i les puntes d'argent; el 3r quarter, partit en faixa, el 1r sobre fons de gules tres estels d'argent, i el 2n sobre fons d'argent quatre faixes ondades també de gules; i el 4t quarter, sobre fons d'argent tres espigues de blat d'or en pal. Al centre de l'escut hi ha un escussó que representa sobre un fons d'atzur un pi frondós de sinople que arrenca d'un terra al natural. Per timbre hi ha una corona de comte, que deu correspondre al comtat de Ripalda, donat per Felip IV/V l'any 1724 a la família Ripalda, emparentats amb la família Sentís (*Imatge 22*).

Pel que fa a l'escut de l'església parroquial de Sant Adrià de Besòs, es tracta també d'un escut quarterat en quatre quarters, i sense escussó. El 1r quarter són tres puntes de llances en pal; el 2n quarter, dues fulles de palma creuades; el 3r quarter, un pi amb una capçada frondosa; i el 4t quarter, tres estels sobre quatre faixes ondades. Envoltat l'escut un capell episcopal amb els seus cordons i borles (*Imatge 23*).

Imatge 23. Armes del Bisbe Joan Sentís.

12. Lluís Díez d'Aux i d'Armendáriz, bisbe de la Seu d'Urgell.

El bisbe de Barcelona Joan Sentís i Sunyer va estar en el càrrec de lloctinent general fins a la celebració de les Corts catalanes l'any 1626 a Barcelona, a la qual assistiren el rei Felip III/IV i el comte duc d'Olivares. Aquestes Corts varen resultar un fracàs, i aleshores el comte duc optà per nomenar un altre eclesiàstic amb el desig que els ànims s'apaivaguessin. Fou nomenat, doncs, lloctinent general de Catalunya

el bisbe de la Seu d'Urgell Lluís Díez d'Aux i d'Armendáriz, que va romandre en el càrrec dos anys, el 1626 i 1627.

El llinatge Díez d'Aux procedeix d'una família aragonesa de la vila de Bielsa (Osca), de la qual durant el segle XV va destacar Martín Díez d'Aux, que va arribar a ésser durant el regnat d'Alfons IV el Magnànim lloctinent del batlle general, després pròpiament batlle general i també justícia major d'Aragó. Aquest llinatge s'ajunta més tard al de la família Armendáriz, que té el seu origen en la sisena *merindad* de Navarra, que és Sant Joan de Peu de Port, a la Baixa Navarra, avui França.

El nostre bisbe de la Seu d'Urgell havia nascut a la ciutat de Quito, a l'Equador, al si d'una família plenament integrada en el creixent funcionariat de l'imperi espanyol. Així, el pare era Lope Díez d'Aux i d'Armendáriz, que va arribar a ésser president de les reials audiències de Quito, de Charcas i de Santafé de Bogotà, que estava casat amb Juana de Saavedra i Recalde de la casa dels comtes de Castellar de la Frontera, i un germà seu, anomenat també Lope Díez d'Aux i d'Armendáriz era marí, arribà a ésser virrei de Nova Espanya i de Sicília, Felip II/III el nomenà marquès de Cadereita, i elevà a títol nobiliari el senyoriu de Cadereita, a Navarra.

El bisbe de la Seu d'Urgell que estudiem va escollir la carrera eclesiàstica i, de molt jove, va ingressar com a monjo cistercenc al monestir de Valparaíso de Zamora i més tard fou nomenat pel duc de Lerma abat del monestir de La Oliva de Navarra, precisament pels serveis prestats a la Corona espanyola. En la seva carrera, va ésser nomenat bisbe de Jaca l'any 1618 i d'Urgell l'any 1622 i com a tal exercí el càrrec de copríncep d'Andorra juntament amb Lluís XIII, rei de França. No va poder resoldre el problema català i poc després d'ésser nomenat virrei va ésser designat bisbe de Pamplona i tot seguit també arquebisbe de Tarragona, diòcesi que no va poder ocupar ja que morí el mateix any 1627.

No hem pogut trobar cap escut ni retrat referits al meritat bisbe de la Seu d'Urgell, però sí que existeixen els escuts propis del llinatge de les famílies Díez d'Aux i d'Armendáriz.

El blasó de la família Díez d'Aux del segle XV es troba a la localitat de Daroca, on una branca de la família es va establir. Es tracta d'un escut de pedra on no hi figuren els colors, però s'aprecia que es tracta d'una

estrella de setze llamps. El metall i color són sobre un fons d'argent una estrella de gules de setze llamps.

Pel que fa a la família d'Armendáriz, hem de tenir en compte que aquest cognom és un topònim basc que significa “muntanya rocosa de faigs”. El senyoriu d'Armendáriz era una de les principals baronies de Navarra. Pel que fa al seu blasó, segons el web Heràldica: el significado de tu apellido, resulta que es tracta d'un escut esquarterat, en què el 1r i el 4t quarters són, d'atzur, un castell d'argent, i el 2n i 3r quarters, d'or, dos bous de gules paral·lels amb campanetes de sable (*Imatge 24*).

És en els escuts de Lope Díez d'Aux i d'Armendáriz, germà del bisbe de la Seu d'Urgell, on s'aprecien més els escuts d'aquestes dues famílies, que apareixen units al del llinatge dels Saavedra. Es conserven els retrats d'aquests escuts ja refosos en una dimidiació. Pels seus serveis a la corona, fou nomenat, com hem dit, virrei de Nova Espanya i trobem a *La heràldica de los virreyes de Nueva España* el seu escut partit en pal amb un escussó, el primer quarter també partit en faixa, en el 1r d'or, dos bous de gules paral·lels amb campanetes de sable i en el 2n quarter, d'atzur un castell de plata, que és Armendáriz, i en el 2n d'argent, tres faixes escaquer de gules i d'or en quatre ordres i carregades amb un filet d'or, que és Saavedra, comtes de Castellar de la Frontera, i al mig un escussó, d'or una estrella amb setze llamps de gules, que és Díez d'Aux. En la portada del privilegi d'atorgament del títol de marquès de Cadereita, que porta la data de 1617, figura també un escut partit en pal i amb un escussó, amb la mateixa dimidiació (*Imatge 25*).

D'aquest personatge, marí i funcionari important de la corona d'Espanya, existeix un retrat amb una llegenda al peu que assenyala que és Don Lope Díez d'Aux i d'Armendáriz, marquès de Cadereita i dux de les galeres, porta la data imprecisa de l'any 1630. S'aprecia a la part superior dreta un escut amb diverses particions i que entenem que és posterior a la concessió de dit títol no obstant ésser el retrat del mateix primer marquès.

Es tracta d'un escut esquarterat amb un escussó. El 1r quarter, partit en pal, el 1r d'or, dos bous de gules paral·lels amb campanetes de sable, i el 2n d'atzur, un castell d'argent aclarit d'atzur, que és Armendáriz. El 2n quarter, d'argent, tres faixes escacades de gules i d'or en quatre ordres

Imatge 24. Armes dels Armendariz.

Imatge 25. Títol de Marquès de Cadereyta.

i carregades amb un filet d'or, que és Saavedra, comtes de Castellar de la Frontera. El 3r quarter, d'or, tres faixes de sinople, és Afán de Rivera, pel casament de Lope Díez d'Aux amb Antonia de Sandoval i Afán de Rivera, comtessa de la Torre. El 4t i últim quarter, partit en pal, el 1r d'argent, un lleó de gules armat de sable i coronat d'or, mantellet de gules amb dos castells aparellats d'or, finestrals d'atzur i massonat de sable, que és Enríquez, almiralls de Castella i comtes de Mòdica, casats amb els Afán de Rivera, després ducs d'Alcalá de los Gazules, i el 2n d'argent, una banda de sable, sense que s'aprecii una garlanda d'or a tot volt, que és Zúñiga, ducs de Béjar, avui ducs d'Alburquerque. I un escussó al mig, d'argent, una estrella de setze puntes de gules, que és Díez d'Aux (*Imatge 26*).

13. Miguel Santos de San Pedro, bisbe de Solsona.

El dia 3 de febrer de l'any 1627, havent cessat ja com a lloctinent general de Catalunya el bisbe de la Seu d'Urgell, Lluís Díez d'Aux i d'Armendáriz, el rei Felip III/IV i el comte duc d'Olivares designen novament un eclesiàstic com a representant seu a Catalunya, amb la sempre incomplerta intenció de rebaixar l'estat de revolta del Principat, conseqüència de les imposicions del comte duc d'Olivares, en especial per la intenció d'imposar a Catalunya l'anomenada "unió d'armes" amb la finalitat de mantenir l'esforç de guerra a les terres de Flandes. Davant de la impotència de solucionar els problemes, el rei va destituir per falta d'energia i duresa el bisbe de Solsona, Miguel Santos de San Pedro, de l'orde de Sant Agustí, l'11 de juny de l'any 1629, i fou substituït pel duc de Feria, Gómez Suárez de Figueroa.

Aquest bisbe de Solsona, juntament amb el seu oncle Andrés Santos de San Pedro, que va ésser bisbe de Terol i arquebisbe de Saragossa, foren eclesiàstics que varen actuar com a funcionaris eficients en la monarquia hispànica. Tots dos eren preveres i funcionaris de la Inquisició, ja que tant l'oncle com el nebot foren inquisidors de Saragossa i aquest últim, Miguel Santos de San Pedro, precisament era l'inquisidor general de la Corona d'Aragó a Saragossa quan va ésser anomenat bisbe de Solsona. A més, Miguel Santos de San Pedro va arribar a ésser president del Consell de Castella.

La tasca d'aquest bisbe de Solsona com a pastor dels fidels de dit bisbat, va ésser molt important i efectiva per consolidar el bisbat. Va ésser el tercer bisbe de Solsona, bisbat creat pel rei Felip I/II com a conseqüència del concili de Trento. Va tenir la virtut i coratge de anar una per una a totes les parròquies del nou bisbat per posar fi a les conteses amb els bisbats limítrofs que havien donat lloc a constants plets per les reduccions dels seus territoris, en especial amb el bisbat de la Seu d'Urgell. A més, va aconseguir que fossin de dit bisbat de Solsona les rendes, en especial les de les salines, del monestir de Gerri de la Sal, del qual era abat.

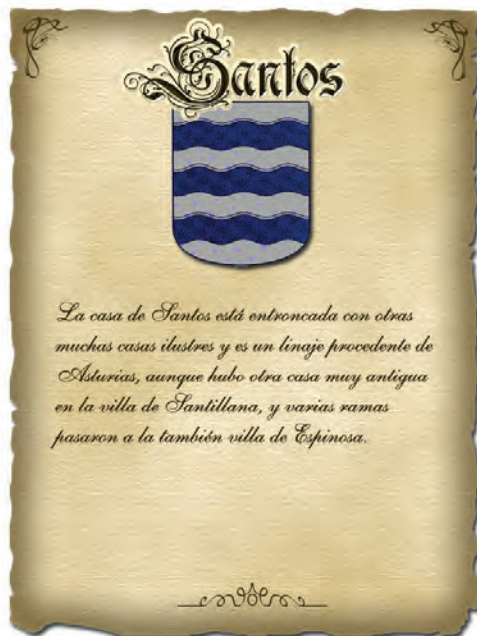
En el llibre d'heràldica *Nobiliario de los reinos y señoríos de España*, de Francesc Piferrer, tom V, làmina 12, escut número 2.218, figura l'escut de la família o llinatge Santos, que aquest autor fa provenir de la població de Santillana d'Astúries, on hi havia el seu solar. Les seves armes són, d'argent, tres faixes ondades d'atzur (*Imatge 27*). Pel que fa al cognom San Pedro, el web *Heràldica de apellidos* dona com a origen del cognom Cantàbria. Porta per armes aquest llinatge, d'argent, dos lleons de sable, amb una bordura de gules amb una clau d'or a cada costat (*Imatge 28*).

Es conserva al Bisbat de Solsona un segell amb l'escut prelatiu d'aquest bisbe on les armes, segons l'arxiver del Bisbat Enric Bartrina en el llibre de Joan Obiols i Rios sobre la figura d'aquest prelat, sense que s'apreciïn els metalls ni els colors, són les següents: un flanquís, o sigui un sautor reduït a la meitat de la seva amplària, símbol de la creu de Sant Andreu nom del seu oncle arquebisbe de Saragossa, cantonat, al cap un pelicà, símbol de la pietat cristiana, als flancs les claus de sant Pere, una a sinistra i l'altra a la dreta, com a símbol del seu segon cognom, i a la punta un cor traspassat d'una fletxa amb la punta cap amunt, que és el símbol de l'orde agustinià (*Imatge 29*).

El bisbe que fou de Solsona Miguel Santos de San Pedro va morir a Madrid el dia 4 de març de l'any 1633, exercint el càrrec de president del Consell de Castella. En el moment del seu òbit era arquebisbe de Granada i bisbe electe de Còrdova. Va voler ésser enterrat al poble on havia nascut a la pedania de Quintana Díez de la Vega, municipi de Villaluenga de la Vega, partit judicial de Saldaña, comunitat de Castella i Lleó, igual que el seu oncle Andrés Santos de San Pedro, que en morir també era inquisidor i arquebisbe de Saragossa. Tots dos varen ésser enterrats al presbiteri de l'església parroquial del Salvador de dita població, i com diu l'historiador Lucrecio Martínez Pérez "*a uno y otro lado del altar se contemplan dos suntuosos mausoleos de estilo neoclásico elegantísimo y sobre ellos dos estatuas episcopales orantes, coronados por sus escudos prelaicales*" (*Imatge 30*).

Imatge 26. Retrat de Lope Díez d'Aux.

Imatge 27. Armes dels Santos.

Imatge 28. Armes dels San Pedro.

Imatge 29. Segell del Bisbe Miguel Santos.

Imatge 30. Mausoleu de l'Arquebisbe Andrés Santos.

Imatge 31. Armes de Ferran d'Àustria.

14. Ferran d'Àustria, cardenal infant i arquebisbe de Toledo.

Nascut a San Lorenzo del Escorial l'any 1609, era fill del rei Felip II/III i de la reina Margarida d'Àustria. Ateses les circumstàncies de l'ocupació de Portugal pel seu avi Felip I/II, va ésser a la vegada infant d'Espanya i Portugal. El seu pare va considerar que, des de petit, l'infant havia d'ingressar al clergat de l'Església Catòlica. Així, amb tan sols deu anys va ésser nomenat arquebisbe de Toledo i per tant primat de les Espanyes i poc temps després designat cardenal diaca de l'Església sota l'advocació de Santa Maria del Pòrtic. Sembla que mai no va ésser ordenat sacerdot, fet molt freqüent en aquella època entre la reialesa i l'aristocràcia.

La seva activitat no va ésser purament eclesiàstica, ans al contrari, eminentment política i militar. El seu germà, el rei Felip III/IV, a conseqüència del fracàs del nomenament fet per Felip I/II de la seva filla Isabel Clara Eugènia i el seu marit l'arxiduc Albert com a governadors dels Països Baixos amb dret de successió que no reeixí, i la greu situació que hi havia, el va designar al cardenal infant primer com a governador del Milanesat entre els anys 1633 i 1634, per passar de seguida el mateix any 1634 com a governador dels Països Baixos, càrrec aquest últim que va ostentar fins a la seva mort a Brussel·les l'any 1641 per una ferida de guerra. Va ésser a la vegada diplomàtic – consolidà l'anomenat “camí espanyol” per accedir als Països Baixos–, i també militar –vencé els suecs i saxons en la batalla de Nördlingen a la Suàbia, en la guerra dels Trenta Anys–. En la lluita contra els francesos va aconseguir l'ajuda dels flamencs, va capturar diverses poblacions del nord de França, va arribar a amenaçar París en prendre la plaça de Corbie, a trenta quilòmetres de la capital francesa, i també va assegurar la pertinença del ducat de Luxemburg a la Corona amb forces croates.

El rei Felip III/IV va nomenar el seu germà Ferran, per molt poc temps, virrei de Catalunya, del maig de l'any 1632 al gener de l'any 1633. Aquest nomenament no va suposar en principi cap distinció amb d'altres lloctinents, però sí que hi va haver diferències en el tracte. Tingué també diferències amb la Reial Audiència, com ho demostra que un cop cessat en el càrrec, aquella resolgué que els allotjaments de soldats que havia ordenat el cardenal eren contraris a les Constitucions de Catalunya. D'entrada el rei el nomena a efectes de la continuïtat i conclusió de les Corts començades l'any 1632, però la situació als Països Baixos i la guerra dels Trenta Anys, amb la invasió de l'exèrcit protestant del rei de Suècia i del duc de Saxònia, fan que cessi i se'l designi governador general dels Països Baixos des de l'any 1634 fins a la seva mort l'any 1641.

Les seves armes, segons el gravat de Joan Schorquens i el llibre *El escudo* de Faustino Menéndez Pidal i Navascués, són les del seu pare, el rei Felip II/III, amb tots els reialmes i llocs posseïts pel rei d'Espanya. En tot cas, porta les insígnies de prelat de l'Església, és a dir, com a timbre figura una creu doble de dues travesses trevolades d'or i un

capell de gules folrat i guarnit de cordons de seda del mateix color, entrelaçats a cada costat amb llaços de quinze borles. L'escut partit en banda, a la part superior hi ha: a l'esquerra, quarterat de Castella i Lleó, a la dreta, partit en sautor Aragó i Sicília, entre els dos quarters en escussó Portugal, i a la part inferior: a l'esquerra, partit, a sobre Habsburg i a sota Borgonya antic, a la dreta, partit, a sobre Borgonya modern i a sota Brabant, entre els dos quarters en escussó també partit en pal, a l'esquerra Flandes i a dreta el Tirol. En la punta, una magrana, que és el regne de Granada. Tot ell està brisat per un lambeu d'argent a la part superior que ho diferencia del rei (*Imatges 31*).

15. García Gil Manrique y Maldonado, bisbe de Barcelona.

Va néixer a la població d'El Pobo de Dueñas, al senyoriu de Molina, bisbat de Sigüenza, on té l'origen la família Manrique. Teòleg de Salamanca, va ésser designat com a rector de l'Estudi General de Barcelona, que és l'origen de l'actual universitat, i de seguida el comte duc d'Olivares el designa bisbe de Girona com una maniobra per castellanitzar l'Església catalana. En el trienni que va ésser escollit en segona extracció com a president de la Generalitat de Catalunya, entre els anys 1632 i 1635, es trobarà enmig del conflicte entre la monarquia i el Parlament i es decantarà per fer costat al rei, malgrat que els diputats l'amenacin amb la destitució. La corona, a més de president de la Generalitat i de bisbe de Barcelona, de nou el designa com a lloctinent general justament un cop passat les jornades del Corpus de Sang, però es va negar a jurar fidelitat i obeir el rei Lluís XIII de França, designat comte de Barcelona.

Aquest bisbe de Barcelona està enterrat al mateix poble on va néixer, o sigui, a El Pobo de Dueñas, província de Guadalajara. A l'església parroquial d'aquesta població està enterrat en un mausoleu en el qual apareix la seva imatge tallada en pedra revestida dels seus atributs sacerdotals i episcopals. L'escut que hi figura és precisament el mateix que figura en l'anomenat Caserón dels Manrique de dita població d'El Pobo de Dueñas, és a dir, sense colors una torre donjonada o amb

Imatge 32. Armes dels Manrique de Lara.

Imatge 33. Armes d'Antonio Manrique de Lara.

torre mestra, sostinguda per dos lleons recolzats a cada costat de la torre (*Imatge 32*).

També són de la mateixa família que el nostre bisbe de Barcelona les armes que trobem a l'escut d'Antonio Manrique de Lara, duc de Nájera i comte de Treviño, que va ésser agraciat amb l'ingrés a l'orde del Toisó d'Or per l'emperador Carles V en el capítol d'aquest orde celebrat a la ciutat de Barcelona, l'any 1519 durant l'estada de l'emperador en aquesta ciutat. L'escut que figura al cor de la catedral de Barcelona té la variant, en primer lloc d'ésser quarterat, els quaters 1r i 4t són de gules, dues calderes d'or i a sobre tres faixes d'argent, però hi manquen els caps de les serps i en el quaters 2n i 3r escacats d'argent i de gules de vuit quaters sobre el d'argent un lleó de sable i en el de gules un

castell amb torre donjonada somat de sable, si bé a l'escut del bisbe de Barcelona es tracta d'una torre donjonada i no d'un castell amb torre donjonada o torre mestra, com així resulta dels escuts d'El Pobo de Dueñas (*Imatge 33*).

BIBLIOGRAFIA I FONTS

- Atienza, Julio. *Nobiliario*.
Biblioteca Digital de Aragón.
Catálogo Monumental de la Provincia de Palencia.
Colección de Luis Salazar i Castro “Costados de Pedro Luis Galcerán de Borja”.
- Ferro, Víctor. *El dret públic català*. Vic: Eumo, 1987.
- Fluvià, Armand de. *Diccionari General d'Heràldica*. Edhasa, 1982.
- Fluvià, Armand de. *Manual d'Heràldica i Tècnica del Blasó*. Galerada, 2011.
La Heràldica de los Virreyes de Nueva España.
- Herrera Casado, Antonio. “García Gil Manrique, presidente de la Generalitat de Catalunya”. *Semanario Nueva Alcarria* (1992).
- Herrera Casado, Antonio. *Heràldica seguntina I: La Catedral de Sigüenza*.
- Lalinde Abadía, Jesús. *La institución virreinal en Cataluña (1471-1716)*.
Barcelona: Instituto Español de Estudios Mediterráneos, 1964.
Libro de Armoria del Reino de Navarra.
- Martínez Pérez, Lucrecio. “La Casa y Familia Santos de San Pedro”. *Voces de dentro y de fuera*.
- Menéndez Pidal y Navascués, Faustino. *El escudo*.
- Piferrer, Francisco. *Nobiliario de los reinos y señoríos de España*.
- Reglà, Joan. *Els virreis de Catalunya*. Barcelona: Teide, 1956.
- Riquer, Martí de. *Heràldica catalana*. Barcelona: Quaderns Crema.
- Riquer, Martí de. *Heràldica castellana*. Barcelona: Quaderns Crema.
- Turell, Gabriel. *Arbre d'Honor*. Barcelona: Destino.
- Viquipèdia.